

Michael Cook – Margaret Procter, A Manual of Archival Description, 2. izdanje, izd. Gower, England 1993, 289 str.

Drugo izdanje **MAD**-a (Priručnika za opis arhivskog gradiva), tiskano 1993. kao pretisak onoga iz 1989. (**MAD I.** tiskan je još 1986), u redakciji Britanske knjižnice, a autora Margaret Procter i Michael Cooka, priručnik je standardizacije arhivističkog opisa i arhivističkih obavijesnih pomagala namijenjen prije svega radu općih arhiva u Ujedinjenom kraljevstvu.

U uvodnom je dijelu iskazana distanca prema sjevernoameričkoj arhivističkoj praksi bliskosti s bibliografskim opisima primjenjivanim kroz model AACR (*Anglo American Cataloguing Rules*), iako se poziva i na neke sličnosti u pojedinim konceptima, pitanjima rječnika i nekim zajedničkim područjima (npr. UK MARC format baziran na US/MARC AMC formatu), na koje će se kasnije nešto detaljnije ukazati.

Priručnik je podijeljen na 5 cjelina, pod nazivima – Priroda arhivističkog opisa, Struktura podataka u arhivističkom opisu, Preporučeni formati opisa, Tipologija arhivističkog opisa, Posebni formati, a na kraju, u dodatku, donosi kratku opasku o primjeni MARC formata u arhivističkoj praksi u V. Britaniji, terminološki rječnik, utemeljen na onome MAV-a iz 1984. (*Dictionary of Archival Terminology*), sa držajnim promjenama što su ih definicije u međuvremenu doživjele, te bibliografiju i kazalo pojmova.

Prvi dio Priručnika, definirajući načela opisa, daje ukratko i temeljne definicije struke: navodi razlike između arhivističke i bibliotekarske struke i definiciju arhiva, arhivističkog sređivanja, osnovna arhivistička načela provenijencije i prvobitnog reda, i pri tome se poziva na Sir Hilary Jenkinsona, u sređivačkom smislu interpretirajući njegovu maksimu o moralnoj zaštiti ("*moral defence*") arhivskog gradiva kao nužne potvrde djelovanja pojedine fizičke ili pravne osobe sa svim njezinim strukturalnim i funkcionalnim dijelovima i njihovim međusobnim odnosima. U određenju svrhe obavijesnih pomagala istaknut je jednoznačni karakter sređivanja gradiva, sukladan registraturnom sustavu u kojemu je gradivo nastalo, te raznovrsni karakter obavijesnih pomagala koja korisniku daju alternativni pristup obavijesti: **katalozi** (*catalogues*), **inventari** (*inventories, lists*), **regesta** (*calenders*) ili **vodiči** (*guides*), te **kazala** (*indexes*), ujedno sukladno informacijskoj definiciji o reprezentativnim file-ovima.

Također, bitna metodološka polazišta su i tzv. makro i mikro opisi, čiji je odnos stalan, ali broj relativan. Određen je broj od najmanje 2 razine opisa gdje je jedna uvijek makro, a druga mikro razina, tj. jedna razina daje opće i kontekstualne obavijesti o najvećoj jedinici opisa, dok druga daje specijalne obavijesti o njezinim dijelovima, sukladno ideji o višerazinskom opisu. Definirane su razine opisa u širem smi-

slu, polazeći od tektonike arhivske ustanove u rasponu od 0–5, a unutar pojedinog fonda u rasponu od 2–5, kao fond (*group*) (2), serija (*class*) (3), predmet (*item*) (4) i komad (*piece*) (5), s mogućim podstupnjevima (pod(pod)fond, pod(pod)serija itd.).

Nadalje, naznačeni su i načini povezivanja razina opisa u različitim vrstama pomagala (vodiču, katalogu i sl.), te je pri tome određen međusobni (informacijski) odnos različitih pomagala, a navedeni su i načini povezivanja razina opisa unutar pojedinog pomagala, polazeći od naslovne bilješke (*headnote*) ili naslovnih stranica (*title page*).

Kao dva moguća stila arhivističkog opisa određeni su i opis u obliku liste (popisa) i u obliku paragrafa, određena su osnovna pravila dubine opisa, a kao ostali aspekti arhivističkog opisa navedeni su: aspekt različitosti i sličnosti arhivskog gradiva (osobitosti pojedinih arhivskih ustanova ili pojedinih fondova i opći modeli-standardi); utjecaj složenog ustroja i veličine tvorca na arhivistički opis; mogući načini uklapanja i opisivanja dodatnih akvizicija u postojeće gradivo; svrha, značajke i dijelovi sustava obavijesnih pomagala; pristupne točke u sustavu obavijesnih pomagala (od vrha sustava – makro podaci, do dna sustava – popis predmeta ili komada, te indeksi); različiti načini identificiranja traženih dokumenata kojima se služe korisnici; ishodišta i raspon dogovorene terminologije; indeksiranje; klasifikacijski sustavi; signiranje (kodiranjem što ga obavlja arhiv, predviđene su slovcane oznake za razine od podfonda naviše, te brojčane oznake od serije naniže); odnos prema nacionalnim ili internacionalnim sustavima katalogiziranja ili bibliografskog opisa (AACR2, APPM, ISBD, MARC(AMC), CCF, ISO, SGLM, MDA).

Drugi dio Priručnika na osnovi takvih pretpostavki propisuje strukturu podataka u opisu, daje sasvim kratko opća pravila za elemente u tablici podataka te onda navodi posebne odrednice svakoga elementa. Elementi opisa generalno su razdijeljeni u 2 dijela, onaj koji je namijenjen korisnicima, kao područje arhivističkog opisa (u užem smislu) (*Archival description sector*), i onoga koji je dostupan samo djelatnicima arhiva, kao područje upravljačkih obavijesti (*Management information sector*).

Područje arhivističkog opisa (iskaz o identitetu arhivske jedinice; upravna povijest i povijest čuvanja: uključuje povijest tvorca i povijest fonda, te napomenu arhivista o radu na gradivu; sadržaj i karakter: uključuje sadržajnu fizionomiju gradiva, diplomatički i fizički opis, te opis fizičkog stanja gradiva; dostupnost, publikacije i reference: uključuju podatke o dostupnosti i korištenju, bibliografske podatke, podatke o dopunskim arhivskim izvorima i izložbama), ima se primjenjivati na svim razinama opisa, dakako u onim dijelovima koji su za određeno gradivo relevantni. Međutim, napominje se da će najčešće cjelina elemenata, prije svega sa obuhvaćenom upravnom poviješću fonda i poviješću čuvanja, biti data na makro razini opisa i to opisa fonda, dok na mikro razinama ili mikro razini slijedi, uz elemente koji se

najčešće nameću kao gotovo neizostavni (prije svega, kao obvezan iskaz o identitetu: signatura, raspon godina ili potpuna datacija, a potom ovisno o broju razina uključenih u opis – skupina sadržaja i karaktera), izbor onih elemenata koji su za te dijelove karakteristični ili posebno važni.

Područje upravljačkih obavijesti obuhvaća sve podatke kojima se unutar arhiva dobija stalan uvid u preuzimanje i kretanje gradiva, vrstu obrade koja je primijenjena i mjerama zaštite koji su ili će biti poduzete, i smatra se dijelom arhivističkog opisa koji nema javni karakter, pa nije dostupan korisnicima. U našoj praksi veći se dio tih podataka nalazi izdvojen u posebnim internim evidencijama arhiva (knjiga akvizicija, topografski inventar i sl.).

Treći dio Priručnika, pod nazivom Preporučeni formati opisa, zapravo daje uzorke-modele različitih situacija, bilo samostalnih opisa za pojedine razine, bilo kombinacije opisa koje se najčešće u praksi pojavljuju. Posebno se inzistira na tome, da i vizualni izgled opisa prikaže zorno hijerarhijski odnos makro i mikro opisa.

U ovom su dijelu, bez osobitog ulaženja u detalje, navedene i neke standardne konvencije – glede izgovaranja, interpunkcije, pisanja velikog i malog slova, pisanja brojeva, korištenog mjernog sustava, pisanja datuma i imena mjesta, te preporučenih kratica.

U četvrtome dijelu Priručnika pod nazivom Tipologija arhivističkih opisa, modeli koji su prikazani u prethodnome dijelu, ovdje su pretočeni u konkretne primjere, preuzete iz prakse najrazličitijih arhiva u Ujedinjenom kraljevstvu i to i u obliku lista i u obliku paragrafa.

Peti dio, pod nazivom Posebni formati, odnosi se ne samo na opis fotografija, kartografskog gradiva, arhitektonskih i drugih planova, zvučnih zapisa, filmskih i video zapisa, te strojno čitljivih zapisa, već i na opis česte, a specifične građe – pisma i vlasničkih isprava. Svi su posebni formati tretirani kao dio gradiva općih arhiva, dok se od specijalnih arhiva očekuje da se u standardizaciji povode za vlastitim potrebama. Dakako i ovdje se uz svaki format nalaze primjeri i tablice elemenata podataka predviđenih za opis pojedinog formata.

Za vlasničke isprave predviđeno je da budu pomno opisane, pogotovo za razdoblje prije 1300. godine te da se poštuju originalni svežnjevi (*bundles*), u kojima su u pravilu čuvane. Pri tome mogu biti opisane unutar općih obavijesnih pomagala, gdje će svežnjevi pripadati razini predmeta (4), a dokumenti koji ih sačinjavaju razini komada (5), ili će biti kao poseban format opisane kroz poseban sustav razina: fond (i), podfond (ii), svežanj (iii), podsvežanj (iv), povezani dokumenti (v) i dokument (vi). Dakako i tablica elemenata podataka ovdje je različita, s naglaskom na pomno razrađenom sadržajnom, a unutar njega diplomatskom aspektu. U tom je smislu zadana i normativna datoteka za određivanje diplomatskog karaktera dokumenata.

Slično je i s pismima koja se često u velikom broju nalaze u arhivima. U slučajevima kada čine dio nekog fonda, predviđeno je da budu uključena u opis u općem sustavu obavijesnih pomagala. To omogućuje da kao poseban format budu tretirana na način da su makro razine samo sumarno, vrlo kratko opisane, a da je naglasak na mikro razini komada (5).

Bitno je naglasiti da svojim konceptom višerazinskog opisa, definicijom četverorazinskog opisa unutar gradiva jednoga fonda, pa uglavnom i slijedom elemenata podataka glavnih skupina u samome opisu, ovaj Priručnik anticipira koncept koji je postavljen u Općim pravilima za opis arhivskog gradiva MAV-a iz 1993. (ISAD(G)), na izradi kojega je sudjelovao i Michael Cook. Razlike se više vide u pojedinim strukturalnim dijelovima glavnih skupina opisa, jer su one dijelom iznutra – u podskupinama – drugačije definirane.

U sustavu obavijesnih pomagala Priručnik kao temeljno pomagalo postavlja vodič, definirajući ga, koncipiranog u kontekstu tektonike arhivske ustanove, kao horizontalno povezan opis na razini br. 2 i eventualno 3, tj. razini fonda (podfonda) i eventualno serije (podserije). Katalog opisuje gradivo jedne arhivske grupe fondova, fonda ili zbirke u vertikalnom smislu i popraćen je indeksom, dok su ostala pomagala u sustavu definirana kao skupine opisa za niže razine opisa, te kao samostalni indeksi.

U definiranju pojedinih razina opisa, iako sporadično, Priručnik navodi da one odgovaraju strukturalnim i funkcionalnim cjelinama, sukladno načelu prvobitnog reda, ali se ne podudara u potpunosti s razinama ISAD(G)-a. Naime, razinu predmeta definira kao onu koja sadrži arhivske jedinice nastale za spremišno manipuliranje i korištenje gradiva, pa su to svezak, svežanj, kutija ili dosje. Također, u terminološkom smislu postoje razmimoilaženja, jer je u ovome Priručniku predmet engl. *item* – viša razina, a komad *piece* – niža, dok su u ISAD(G) nazivi na razini predmeta: engl. *file* i franc. *dossier*, a na razini komada engl. *item* je izjednačen s franc. *pièce*. No bez obzira na to, Priručnik ostaje vrijednim i jednim od malobrojnih praktičnih pomagala za primjenu višerazinskog opisa s mnoštvom ilustrativnih primjera iz prakse arhiva Ujedinjenog Kraljevstva.

Rajka Bućin

Règles pour la description des documents d'archives (*Pravila za opis arhivskog gradiva*), Comité de planification sur les normes de description, Bureau canadien des archivistes, Ottawa, Canada, 1990, 426 str.

Kanadski priručnik *Pravila za opis arhivskog gradiva* nastao je nakon trogodišnjeg rada i zajedničkih napora Odbora za planiranje normi arhivističkog opisa te